

APLICĂRI AL ACORDULUI DE LA STODIOS DIN 1380-1382 ÎN BISERICA MOLDOVEI

Vasile Mărculeț

Biserica a ocupat un loc important în lumea bizantină. Diarhia Stat-Biserică și împărat-patriarh a fost o realitate permanentă pe toată durata existenței Imperiului Bizantin.

În epoca imperiului păgân, susține istoricul Steven Runciman, împăratul roman în calitatea lui de reprezentant al poporului, „*era pontifex maximus*”¹. Când poporul aflat sub jurisdicția acestuia a devenit lumea creștină, conchidea același istoric, împăratul bizantin „*a rămas reprezentantul lui și pontifex maximus*”². Odată cu victoria creștinismului *caesar*-ul roman a pretins de asemenea că este „*reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ*”³.

Raporturile statului cu Biserica, respectiv politica religioasă a împăraților constantinopolitani, care vor rămâne nealterate pe toată durata existenței Imperiului Bizantin, au fost stabilite încă în epoca primului împărat creștin, Constantin cel Mare. Statul și Biserica, considera Hélène Ahrweiler, „*reprezentate de împărat și, respectiv, de patriarh, au fost, se știe, stâlpii de susținere ai lumii bizantine, care a continuat lumea romană creștină*”⁴. Este semnificativă din acest punct de vedere atitudinea împăratului Ioannes I Tzimiskes (969-976), care în fața sinodului și senatului afirma că „*cunosc două puteri pe pământ și în această viață, sacerdoțiul și Imperiul; celui dintâi Creatorul i-a dat în grijă sufletele, celuilalt, autoritatea asupra trupurilor; dacă aceste două părți nu suferă nicio știrbire, atunci binele domnește în lume*”⁵.

¹ S. Runciman, *Marea Biserică în captivitate. Un studiu referitor la Patriarhia Constantinopolului din perioada premergătoare cuceririi turcești până la Marele Război de Independență*, București, 2013, p. 68.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 67.

⁴ Hélène Ahrweiler, *Ideologia politică a Imperiului Bizantin*, București, 2002, p. 121.

⁵ Leonis Diaconi Caloënsis, *Historia, scriptoresque alii ad res Byzantinas Pertinentes*, edidit Carolus Benedictus Hase, Parisiis, MDCCCXIX [Leonis Diaconi Caloënsis, *Historiae libri decem et liber de*

Referitor la aceste aspecte, conchide istoricul francez Charles Diehl, încă din momentul în care Constantin a făcut din creștinism nu numai o *religio licita*, ci și una de stat, a avut grijă „să dea guvernării imperiale dreptul de a interveni în toate problemele ecleziastice și îi asigurase mijlocul de a governa în mod despotic Biserica, în ce privește lucrurile ca și persoanele. Autoritatea împăratului în materie de religie părea deci aproape absolută”⁶. Ca urmare, în calitatea lui de cap al Bisericii și în baza autorității de care dispunea, „împăratul convoca conciliile; el era reprezentat aici prin înalți funcționari, când nu asista în persoană, ratifica deciziile Părinților și aceste decizii nu aveau putere de lege decât după această ratificare”⁷. În Bizanț, conchide Hélène Ahrweiler, „împăratul și patriarhul erau condamnați, [...], să colaboreze, altminteri Imperiul s-ar fi clătinat din temelii”⁸.

Autoritatea împăratului în Biserică s-a menținut aproape neștirbită și, mai ales necontestată, pe toată durata mileniului bizantin, inclusiv în etapa finală a existenței imperiului, când în urma pierderilor teritoriale suferite în fața ofensivei turcești, *oikoumene*, aflată sub jurisdicția directă a basileilor, se redusese dramatic. Ca urmare, în 1393, când marele cneaz al Moscovei, Vasili I (1389-1425), invocând decăderea Imperiului Bizantin ca urmare a pierderilor teritoriale suferite în fața turcilor, a formulat o astfel de contestare, punerea sa la punct de către patriarhul ecumenic Antonios IV nu a întârziat să se producă. „Sfântul împărat – scria înaltul ierarh – are o poziție de seamă în Biserică [...] și asta pentru că împărații au stabilit și au confirmat încă dintru începuturi adevărata credință în toată lumea creștină. Ei au convocat sinoadele ecumenice, au confirmat hotărârile canoanelor sfinte și

velitatione bellica Nicephori Augusti, e recensione, Caroli Benedicti Hasii, Bonnae, MDCCCXXXVIII], VI, 7; Leo the Deacon, *The History of Leo the Deacon. Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, Introduction, translation and annotations by Alice-Mary Talbot and Denis F. Sullivan with the assistance of George T. Dennis and Stamatina McGrath, Washington, D.C., 2005, VI, 7; Apud H. Ahrweiler, *op. cit.* 2002, p. 123.

⁶ Ch. Diehl, *Marile probleme ale istoriei bizantine*, în Ch. Diehl, *Figuri bizantine*, vol. I, București, 1969, p. 56.

⁷ *Ibidem*.

⁸ H. Ahrweiler, *op. cit.* 2002, p. 123.

dumnezeiești cu privire la adevărata doctrină și la organizarea vieții creștinilor și tot ei au poruncit ca acestea să fie acceptate”⁹.

La sfârșitul secolului al XIV-lea, în pofida slăbirii considerabile a puterii centrale, împăratul Ioannes V Palaiologos (1341-1376, 1379-1391) s-a arătat însă destul de puternic pentru a-și impune autoritatea în Biserică. Prin anii 1380-1382, la începutul patriarhatului lui Nilos Kerameos, basileul îi impunea noului patriarh acceptarea unui acord încheiat în timpul unui sinod desfășurat la Mănăstirea Stoudios. Acordul îi asigura basileului autoritatea decizională în ceea ce privește investirea arhieriei și înființarea unor noi dioceze¹⁰. Conform articolului II al respectivului acord, toate „*transferurile, promovările, rangurile și scaunele astfel ca și colacionările la titlul de beneficiu a episcopilor unei alte biserici vor aparține împăratului, fără asentimentul căruia nimic nu se face în acest domeniu văzând în aceasta un privilegiu vechi al coroanei*”¹¹.

*

Încheierea acordului de la Stoudios a coincis, întâmplător sau nu, cu constituirea Mitropoliei Moldovei. Asupra datării momentului întemeierii Mitropoliei Moldovei specialiștii nu s-au pus încă de acord avansând date cuprinse între 1380 și 1392¹². Fără a insista asupra discuțiile legate de acest aspect, ne

⁹ Fr. Miklosich, Ios. Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani MCCCXV-MCCCCII*, tom. II, Vindobonae, MDCCCLXII, p. 188-192, nr. CCCCLXII; Apud S. Runciman, *op. cit.*, p. 69-70.

¹⁰ V. Laurent, *Les droits de l'empereur en matière ecclésiastique. L'accord de 1380/82*, în „Revue des Études Byzantines”, XIII, 1955, p. 15, 17; H.-G. Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe din Imperiul Bizantin*, București, 2012, p. 478-479.

¹¹ *Ibidem*.

¹² N. Dobrescu, *Întemeierea mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*, București, 1906, p. 91, n. 1; C. Marinescu, *Înființarea mitropoliilor în Țara Românească și în Moldova*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. III, t. II, 1924, p. 262-263; V. Laurent, *Aux origines de l'Église moldave: le métropolitain Jérémie et l'évêque Joseph*, în „Revue des Études Byzantines”, V, 1947, p. 162-163 (*Le métropolitain Jérémie et l'évêque Joseph*); V. Laurent, *Le trisépiscopat du patriarche Matthieu Ier (1397-1410). Un grand procès canonique à Byzance au début du XVe siècle*, în „Revue des Études Byzantines”, XXX, 1972, p. 101; R. Theodorescu, *Implicații balcanice ale începuturilor Mitropoliei Moldovei. O ipoteză*, în „România în istoria universală”, vol. III₁, coord. I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, 1988, p. 545; R. Theodorescu, *Implications balkaniques aux débuts de la Métropole de Moldavie. Une hypothèse*, în R.

menținem opinia, formulată și argumentată cu alte prilejuri, potrivit căreia momentul întemeierii Mitropoliei Moldovei s-a consumat prin 1380-1381¹³.

Este bine cunoscută disputa religioasă dintre Patriarhia Ecumenică și Moldova pentru învestirea mitropolitului, izbucnită la scurt timp după constituirea mitropoliei, respectiv în primii ani ai ultimului deceniu al secolului al XIV-lea. Nu vom insista asupra ei, desfășurarea evenimentelor și, mai ales, finalitatea acesteia fiind, de altfel, abordate în numeroase lucrări.

Actele patriarhale de care dispunem ne-au transmis din perioada cuprinsă între momentul înființării diocezei moldovene și cel al izbucnirii disputei cu Constantinopolul, numele unui ierarh grec, Theodosios, considerat de majoritatea specialiștilor ca fiind primul mitropolit pe care autoritățile bizantine au încercat să-l impună în scaunul arhieresc al Moldovei. Potrivit scrisorii patriarhului Mattheos I către Alexandru cel Bun (1400-1432), din 26 iulie 1401, cu privire la recunoașterea

Theodorescu, *Roumains et Balkaniques dans la civilisation sud-est européenne*, Bucarest, 1999, p. 230; N. Șerbănescu, *Mitropolia Moldovei și Sucevei. Șase sute de ani de la prima mențiune documentară cunoscută a existenței ei 1386-1 septembrie 1986*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CIV, 1986, 9-10, p. 113-115; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1991, p. 276-277; Șt. S. Gorovei, *Aux débuts des rapports moldo-byzantins*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, XXIV, 1985, 3, p. 187-191 (*Aux débuts*); Șt. S. Gorovei, *La începutul relațiilor moldo-bizantine: contextul întemeierii Mitropoliei Moldovei*, în „Românii în istoria universală”, vol. III₁, coord. I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, 1988, p. 858-861 (*La începutul relațiilor moldo-bizantine*); Șt. S. Gorovei, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Iași, 1997, p. 177-180 (*Întemeierea Moldovei*); C. Cihodaru, *Alexandru cel Bun (23 aprilie 1399-1 ianuarie 1432)*, Iași, 1984, p. 186; C. Zaharia, *Iosif I Mușat întâiul mare ierarh român. Noi mărturii privind viața culturală și spirituală a Moldovei în secolele XIV și XV*, Huși, 1987, p. 42; Ș. Papacostea, *Întemeierea Mitropoliei Moldovei: implicații central- și est-europene*, în „Românii în istoria universală”, vol. III₁, coord. I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, 1988, p. 529; Ș. Papacostea, *Byzance et la création de la Métropole de la Moldavie*, în „Études Byzantines et Post-Byzantines”, II, 1991, p. 137-138; Ș. Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc*, București, 1999, p. 283; Lydia Cotovanu, *Deux cas parallèles d’oikonomia byzantine appliquée aux métropolitains Anthime Kritopoulos de Sévérin et Cyprian de Kiev, de Petite-Russie et des Lituaniens (deuxième moitié du XIVe siècle)*, II, în „Revue Roumaine d’Histoire”, XLIII, 2004, 1-4, p. 41; V. Josanu, *Un episod al afirmării și consolidării statalității românești la răsărit de Carpați: înființarea Mitropoliei Moldovei*, în „Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei”, s.n., XIX, 2013, p. 26; L. Pilat, *Studii privind relațiile Moldovei cu Sfântul Scaun și Patriarhia Ecumenică (secolele XIV-XVI)*, Iași, 2012, p. 52.

¹³ V. Mărculeț, *Organizare ecleziastică și implicații bizantine în spațiul românesc (secolele X-XV)*, Braïla, 2014, p. 75.

lui Iosif ca mitropolit al Moldovei, „a venit anume kyr Theodosios acela”, care, respins fiind de autoritățile Moldovei, „nu s-a oprit deloc, ci a făcut repede calea întoarsă”¹⁴.

Momentul sosirii mitropolitului Theodosios în Moldova a fost stabilit diferit de diverșii specialiști care s-au ocupat de acest subiect. Constantin Marinescu îl datează „înainte de 1392”¹⁵. Vitalien Laurent se pronunță pentru datarea venirii lui Theodosios în Moldova între 1381 și 1386¹⁶. Jean Darrouzès nu exclude posibilitatea nominalizării de către patriarhul Antonios IV a lui Theodosios pentru scaunul arhieresc al Moldovei în anul 1389¹⁷. Constantin Cihodaru este de părere că Theodosios a venit în Moldova în 1390¹⁸. Ștefan S. Gorovei consideră că numirea lui Theodosios s-a produs probabil înainte de 1389¹⁹. Istoricul basarabean Pavel Parasca susține că venirea lui Theodosios în Moldova a avut loc, „mai degrabă în 1389”²⁰.

În ceea ce ne privește, considerăm că nominalizarea lui Theodosios ca mitropolit la Moldovei s-a făcut cândva între c. 1380, după ocuparea scaunului patriarhal de către Nilos Kerameos, și ante septembrie 1386, momentul redactării manualului de diplomatică bizantin, *Ekthesis Néa*, cel mai probabil la o dată mai apropiată de ultimul an al intervalului. Considerăm că pledează în sensul susținerii opiniei noastre informațiile cuprinse în *Ekthesis Néa* și preluate într-o *Notitia episcopatum*, care înregistrează faptul că în timpul patriarhatului lui Nilos

¹⁴ Fr. Miklosich, Ios. Müller, *op. cit.*, p. 531, nr. DCLXVII/II; *Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României)*, vol. IV: *Scriptores et acta Imperii Byzantini saeculorum IV-XV (Scriitori și acte bizantine, secolele IV-XV)*, editat H. Mihăescu et alii, București, 1982, p. 274-275, nr. XLV, 67 (*Fontes*, IV).

¹⁵ C. Marinescu, *op. cit.*, p. 262.

¹⁶ V. Laurent, *Le métropolitane Jérémie et l'évêque Joseph*, p. 163-164.

¹⁷ J. Darrouzès, *Les registres des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. I: *Les actes des patriarches*, fasc. VI. *Les registres des 1377 à 1410*, Paris, 1979, p. 185 (*Regestes*).

¹⁸ C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 186.

¹⁹ Șt. S. Gorovei, *Aux débuts*, p. 190-192; Șt. S. Gorovei, *La începutul relațiilor moldo-bizantine*, p. 859-862; Șt. S. Gorovei, *Întemeierea Moldovei*, p. 179-183.

²⁰ P. Parasca, *La obârșia Mitropoliei Țării Moldovei*, 2002, p. 48.

Kerameos, respectiv anterior lunii septembrie a anului 1386, au fost investiți mai mulți mitropoliți, dintre care „*unul în Maurovlahia*”, respectiv în Moldova²¹.

Parcurgerea celor două surse ne arată clar că ele fac vorbire despre nominalizarea unor mitropoliți, nu despre înființarea unor dioceze. Acest lucru permite concluzia potrivit căreia la data numirii mitropoliților amintiți, diocezele respective fuseseră deja înființate.

Ceea ce intrigă însă în cazul mitropolitului Theodosios este lipsa oricărei reacții a Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol față de alungarea arhierelui grec de către autoritățile Moldovei. Atitudinea autorităților patriarhale față de această situație vine în totală contradicție cu cea adoptată câțiva ani mai târziu, când, pentru a-și impune arhierelul nominalizat prin 1391-1392, mitropolitul Ieremias, aceleași autorități nu au ezitat să declanșeze o violentă dispută religioasă cu Moldova. Timp de circa un deceniu, până în 1401, acestea au făcut uz de toate presiunile posibile, mergând până la a forța o ruptură de Biserica Moldovei prin anatemizarea, autorităților politice, a episcopilor și clerului local, precum și a tuturor credincioșilor, pentru a-și impune candidatul, conflict care a vizat, în ultimă instanță, controlul asupra investirii mitropolitului²². În cazul lui Theodosios nu a fost întreprins nimic.

Cum se explică această indiferență totală a autorităților patriarhale față de situația creată prin respingerea lui Theodosios? Care factori au determinat o asemenea atitudine? Jean Darrouzès nu exclude o punere în aplicare a acordului de la Stoudios din 1380-1382²³. Spre un răspuns asemănător s-a orientat și istoricul Ștefan S. Gorovei, care vede și el în numirea lui Theodosios ca mitropolit al

²¹ J. Darrouzès, *Ekthesis Néa. Manuèl des pittakia du XIVe siècle*, „Revue des Études Byzantines”, XXVII, 1969, p. 47; J. Darrouzès, *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*, Paris, 1981, p. 418, not. 20, 48-49; *Fontes*, IV, p. 312-313, nr. XLIX, 1.

²² V. Mărculeț, *Conflictul religios moldo-bizantin de la sfârșitul secolului al XIV-lea – dispută pentru recunoașterea mitropoliei sau pentru controlul investirii mitropolitului?*, în „Carpica”, XXXVIII, 2009, p. 66-73.

²³ J. Darrouzès, *Regestes*, p. 185.

Moldovei o punere în aplicare a acordului de la Stoudios din 1380-1382, respectiv numirea numitului arhieru de către împărat. Ca urmare, conchide acesta, așa s-ar explica „pentru ce în timpul primului său pontificat, patriarhul Antonios a acceptat situația din Moldova așa cum a găsit-o la începutul anului 1389”²⁴.

În opinia noastră, răspunsurile formulate de istoricii amintiți sunt cât se poate de plauzibile. Credem și noi că, foarte probabil, făcând uz de prerogativele în materie ecleziastică stabilite prin acordul de la Stoudios, împăratul Ioannes V Palaiologos l-a numit în fruntea recent-înființatei eparhii a Moldovei pe mitropolitul Theodosios. Ca urmare, în momentul în care autoritățile de la Suceava au refuzat să îl accepte ca întâistătător al Bisericii Moldovei, dorindu-l în această demnitate pe episcopul autohton Iosif, patriarhul Nilos Kerameos, semnatarul acordului de la Stoudios, în timpul căruia s-a făcut numirea nu a considerat oportun să intervină lăsând, probabil, rezolvarea problemei în competența împăratului. Din aceleași motive, patriarhul Antonios IV, care i-a urmat lui Nilos la începutul anului 1389, a adoptat o poziție similară celei a predecesorului său în impasul apărut în relațiile religioase bizantino-moldovene. În consecință, Theodosios, nu numai că nu va putea ocupa scaunul arhieresc al Moldovei, dar nu va fi susținut nici să-și păstreze numirea, intrând în anonimat după acest moment. Situația se va perpetua până la moartea împăratului Ioannes V, în februarie 1391.

Cu totul diferită avea să fie atitudinea autorităților patriarhale câțiva ani mai târziu, când au numit propriul mitropolit pentru Biserica Moldovei, în persoana grecului Ieremias. Numit, probabil, după moartea împăratului Ioannes V, prin 1391-1392, Ieremias a fost respins și el de autoritățile Moldovei, care-l doreau arhieru pe Iosif. De această dată, susținerea arătată candidatului lor de autoritățile patriarhale a fost una totală, acestea mergând, așa cum am arătat, până în pragul producerii unei rupturi în relațiile religioase bizantino-moldovene pentru impunerea acestuia.

²⁴ Șt. S. Gorovei, *Aux débuts*, p. 192; Șt. S. Gorovei, *La începutul relațiilor moldo-bizantine*, p. 861; Șt. S. Gorovei, *Întemeierea Moldovei*, p. 181.

*

O a doua punere certă în aplicare a acordului de la Stoudios în Biserica Moldovei s-a consumat la începutul anului 1416, la moartea mitropolitului Iosif. Protagonistii săi au fost de această dată împăratul Manuel II Palaiologos (1391-1425) și patriarhul ecumenic Euthymios II.

Conform relatării marelui eclesiarh Sylvestros Syropoulos, vestea morții mitropolitului Moldovei la găsit pe împărat în Pelopones. Ca urmare, făcând uz de prerogativele sale în materie ecleziastică, basileul l-a numit pe episcopul de Poleanina arhieru al Moldovei și l-a trimis la Constantinopol spre a fi consacrat în funcție.

Numirea arhierului de către împărat s-a lovit însă de opoziția categorică a patriarhului ecumenic, Euthymios II. Acesta nu numai că a refuzat hirotonisirea mitropolitului Moldovei, dar i-a interzis până și intrarea în capitală. Intervențiile unor înalți funcționari ai patriarhiei și a unor arhierii aflați la Constantinopol „*ca numitul prelat să fie acceptat ca mitropolit al Moldovlahiei sau măcar să poată intra în capitală și să rămână acolo până la întoarcerea împăratului, care ar urma să decidă ce va crede de cuviință în legătură cu el*”, s-au lovit, multă vreme, de opoziția patriarhului²⁵. Cu mare greutate, acesta a acceptat ca mitropolitul numit al Moldovei să fie instalat „*într-o deplină izolare la Mănăstirea lui Vasile cel Mare, în așteptarea împăratului*”²⁶.

Temeiurile care au stat la baza deciziei patriarhului Euthymios II sunt clar precizate de Sylvestros Syropoulos. Potrivit relatării marelui eclesiarh, acesta „*se pregătea cu orice chip ca la întoarcerea împăratului să fie reformată Biserica în așa fel ca ea să nu mai fie guvernată de către acesta*”²⁷.

²⁵ S. Sguropulus, *Vetera historia Unionis non verae inter Graecos et Latinos: sive Concilii Florentini exactissima narratio*, Hagae-Comitis, MDCLX, II, II; *Fontes*, IV, p. 364-367, nr. LXIII, 1.

²⁶ *Ibidem*, *Ibidem*, p. 366-367, nr. LXIII, 1.

²⁷ *Ibidem*, *Ibidem*.

Reforma bisericească pe care intenționa să o pună în aplicare patriarhul, ni se relevă cât se poate de evidentă din informațiile transmise de Sylvestros Syropoulos. În primul rând, capul Bisericii orientale urmărea abrogarea acordului de la Stoudios și, prin aceasta, suprimarea prerogativelor de natură ecleziastică ale basileului.

Împăratul Manuel II revenea la 24 martie 1416 la Constantinopol, dar reforma bisericească concepută de patriarhul Euthymios nu a mai ajuns însă să fie pusă în aplicare, deoarece doar două luni mai târziu, la 21 mai, intransigentul ierarh înceta din viață. Succesorul său, patriarhul ecumenic Joseph II, o personalitate ștearsă, nu i-a mai continuat politica, supunându-se întru totul politicii religioase imperiale. Totodată, dând curs voinței imperiale, el îl consacra pe episcopul de Poleanina în fruntea Mitropoliei Moldovei.

Faptul că numirea arhiereului Moldovei a fost o decizie imperială este reconfirmată de Sylvestros Syropoulos. acesta consemnează că „*împăratul întors din Pelopones și rânduind afacerile Bisericii după cum s-a arătat, iar pe zisul mitropolit înzestrându-l și cu scrisori patriarhale în vederea plecării sale spre Moldovlahia, conducea treburile împărăției*”²⁸.

*

Ultima punere în aplicare a acordului de la Stoudios în Biserica Moldovei a fost opera împăratului Ioannes VIII Palaiologos (1425-1448). Ea s-a consumat cu prilejul numirii ultimului mitropolit grec în fruntea Mitropoliei Moldovei.

În vara sau în toamna anului 1447 se stingea din viață mitropolitul unionist al Moldovei, Damianos. Succesorul lui trebuia să fie de asemenea un arhiereu care să promoveze politica religioasă unionistă a curții imperiale. Arhiereul care corespundea acestor imperative a fost identificat în persoana lui Ioachim, episcopul de Agathopolis. Ca urmare, în noiembrie 1447 acesta era numit de împăratul Ioannes VIII în fruntea Bisericii Moldovei.

²⁸ *Ibidem*, II, IV; *Ibidem*, p. 366-369, nr. LXIII, 2.

Faptul că numirea noului mitropolit al Moldovei a fost o decizie imperială își află confirmarea în însăși conținutul decretului imperial de transfer din scaunul episcopal de Agathopolis, în cel mitropolitan al Moldovei. În actul în discuție se precizează că „*având domnia mea, prin harul lui Dumnezeu, râvnă evlavioasă și harul cu dragoste de Dumnezeu, de a avansa și transfera pe unii dintre preasfinții mitropoliți și iubitori de Dumnezeu episcopi din scaune mai joase în scaune mai mari și mai înalte sau câteodată din scaune mai înalte în altele mai joase, dacă crede nimerit și folositor acest lucru, după cum cer timpul și împrejurările, deoarece era nevoie să fie un arhiereu legitim în preasfințita mitropolie a Moldovei, căci cel de mai înainte a murit, [...], l-am găsit acum pe preaiubitorul de Dumnezeu episcop de Agathopolis, kyr Ioachim, [...] și îl promovăm și îl transferăm la preasfințita mitropolie a Moldovlahiei, cu voința și recomandarea preasfântului meu stăpân, patriarhul ecumenic*”²⁹.

Parcurgerea textului decretului imperial de transfer nu lasă nici un dubiu asupra faptului că numirea arhiereului Moldovei a fost făcută de basileul Ioannes VIII în baza prerogativelor deținute în materie ecleziastică deținute de autoritatea imperială. Precizarea faptului că numirea mitropolitului a fost făcută de împărat „*prin harul lui Dumnezeu*”, [...], *de a avansa și transfera*” mitropoliți și episcopi în diverse scaune arhieresti conduce, fără nicio îndoială la concluzia că respectivele prerogative sunt cele conferite autorității imperiale de acordul de la Stoudios din 1380-1382.

Mitropolitul Ioachim a fost ultimul arhiereu grec numit de la Bizanț în fruntea Bisericii Moldovei. Odată cu alungarea lui prin 1454, Moldova rupea relațiile religioase cu Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Următorii arhieriei, până la mijlocul secolului al XVII-lea, când raporturile cu Patriarhia Ecumenică au fost restabilite, au fost clerici români, hirotonisiți de Patriarhia sârbească de la Peć.

²⁹ *Fontes*, IV, p. 360-361, nr. LXI; M. Lascaris, *Joachim, métropolitte de Moldavie et les relations de l'Église moldave avec le Patriarcat de Peć et l'Archevêché d'Achris au XVe siècle*, în „*Annales de l'Académie Roumaine. Bulletin de la Section Historique*”, XIII, 1927, p. 31.

*

Finalizarea prezentului demers ne permite formularea concluziei, potrivit căreia prin 1380-1382 între împăratul Ioannes V Palaiologos și patriarhul Nilos Kerameos a fost încheiat acordul de la Stoudios. În baza lui, basileul primea largi prerogative în materie religioasă: dreptul să numească episcopi și mitropoliți, precum și să înființeze noi diocese. Prevederile acordului de la Stoudios au fost aplicate în trei rânduri în Biserica Moldovei. Prin 1380-1386, împăratul Ioannes V l-a numit mitropolit pe arhiereul Theodosios, neacceptat însă de autoritățile moldovene. La începutul anului 1416, împăratul Manuel II l-a numit mitropolit pe episcopul de Poleanina, măsură care s-a lovit de opoziția patriarhului Euthymios II. În noiembrie 1447, împăratul Ioannes VIII Palaiologos, l-a numit mitropolit al Moldovei de episcopul de Agathopolis, Ioachim, ultimul arhiereu grec al Moldovei.

**APPLICATIONS OF THE AGREEMENT FROM STUDIOS FROM 1380-1382
IN THE CHURCH OF MOLDAVIA
(Abstract)**

Around 1380-1382 between Emperor Ioannes V Palailogos and Patriarch Nilos Kerameos was signed the agreement from Stoudios. Based on it the emperor was receiving wide religious prerogatives: the power to name bishops and metropolitans and also to establish new dioceses. The provisions of the agreement from Stoudios were applied three times in the Church of Moldavia. In 1380-1386 Emperor Ioannes V named Bishop Theodosios as metropolitan but he was not accepted by the Moldavian authorities. At the beginning of the year 1416 Emperor Manuel II named Bishop Poleanina as metropolitan measure that faced the opposition of Patriarch Euthymios II. In November 1447 Emperor Ioannes VIII Palailogos named the Bishop of Aghatopolis, Ioachim the last Greek Bishop of Moldavia, as Metropolitan of Moldavia (translation by *Theodora Mărculeț*).

Cuvinte cheie: Stoudios, Moldova, Ioannes V, Theodosios, Manuel II, Poleanina, Ioannes VIII, Agathopolis, Ioachim.

Key words: Stoudios, Moldavia, Ioannes V, Theodosios, Manuel II, Poleanina, Ioannes VIII, Aghatopolis, Ioachim.

